

ישיבת הכותל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א לפרשת צו תשס"ה (פורים המשולש) פורים - קבלת התורה מרצון

לקפוץ לתוכה (עי' רש"י דברים כה, יח), כלם רואים שזה לוחט, שאי אפשר לגעת, ורק עמלק חושב שכן אפשר. הוא יכול ח"ו להתנגד לקב"ה.

עמלק - לץ שאינו מצחיק

חז"ל אמרו: "לץ תפּה וּפְתֵי יַעֲרֵם" (משלי יט, כה) - 'לץ תכה' אלו פרעה ועמלק שהוכו ע"י ה', 'ופתי יערים' זה יתרו, שראה את פרעה ועמלק לוקים ובעקבות כך החכים ונתגייר (רש"י שם, ע"פ המדרש). ("יערים" - לשון ערמה וחכמה). מדוע מכונים פרעה ועמלק בשם "לץ"? היכן מצינו שהתלוצצו או סיפרו בדיחות? בשלמא פרעה, מצינו שמשא אומר לו: "רק אל יספּ פרעה הַתּ לבלתי שלח את העם" (שמות ח, כה). כשהבטיח לשלוח את ישראל, כנראה התכוין רק להתבדח. הוא לא התכוין ברצינות. אבל אצל עמלק לא מצינו לכאורה כל ליצנות. לא זכיתי מעולם לקרוא אף בדיחה טובה אחת של עמלק. מדוע א"כ מכנים אותו חז"ל "לץ"?

כדי להשיב על כך, יש להבין מהו לץ. לץ איננו מי שמספר בדיחות. אם מישהו מספר פעם בדיחה, אין זאת אומרת שהוא לץ. גם חז"ל אמרו לפעמים מילי דבדיחותא, ורבה היה אומר מילתא דבדיחותא לפני כל שיעור שמסר לתלמידיו (שבת ל, ב), וכמובן שהם לא היו לצים, חלילה. מהו אפוא לץ? לץ הוא מי שמתייחס לדברים בעלי ערך כאילו היו חסרי ערך (לכן הוא מתלוצץ עליהם, כיון שבעיניו הם אינם חשובים ורציניים). כאלו היו פרעה ועמלק. פרעה מקבל תשע מכות בזו אחר זו, ואולם לאחר כל מכה הוא מצליח להתלוצץ ולבטל כעפרא דארעא את המסר החשוב שרוצים להעביר לו בזה מן השמים. במכה העשירית הוא נכנע סוף סוף ומשלח את ישראל, אבל גם הרושם של מכה זו פג תוך זמן קצר. אחרי שבוע הוא כבר רודף אחר ישראל ורוצה להחזירם! הבכורות שמתו בכל בית במצרים, הצעקה הגדולה שהיתה בכל ארץ מצרים שכמוה לא היתה מעולם (שמות יא, ו), האלילים שנמסו ונרקבו (רש"י שם יב, יב), הכל איבד את משמעותו תוך ימים ספורים.

כך היה גם עמלק: כשכל העמים רואים את יד ה' בקריעת ים סוף ומתפעלים, "שמעו עמים ירגזון, חיל אחז ישבֵי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום, אילי מואב יאחזמו רעד, נמגו כל ישבֵי כנען" (שם טו, יד-טו) - לעמלק אין זה נוגע כלל. הוא אינו מחשיב את כל זה, ובא להלחם בישראל ללא מורא. "ולא ירא אלקים"

למה בא עמלק להלחם בישראל?

אנו קוראים בתורה בפורים: "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידם" (שמות יז, ח). התורה אינה מסבירה על מה ולמה בא עמלק להלחם בישראל. סכסוך קרקעות לא בא בחשבון. ישראל אינם יושבים עדין בשום מקום, ואין א"כ סיבה לסכסוך כזה בין עמלק לישראל. מה יכולה א"כ להיות הסיבה למלחמה הזו? הפיטן אומר (כפיטן לפרשת זכור): "רצו שְׁלֹל מִתֵּן לַפִּידִים". אפשר להבין שכוונתו לומר, שעמלק רצה למנוע (לשלול) את מתן תורה (שניתנה בקולות ובלפידים - שמות כ, טו). לכן בא להלחם עם ישראל ברפידים, שהיא התחנה האחרונה לפני סיני (עי' שמות יז, ח, ושם יט, ב), שם היו עתידים ישראל לקבל את התורה.

והנה, אם עמלק אינו מאמין כלל במציאות ה', מה יש לו להלחם נגד מתן תורה? הרי גם אם משה ירד מהר סיני עם שני לוחות אבנים שחורטים עליהם עשר דברות, איזו משמעות יש לזה? הרי הלוחות האלו אינם מעשה אלקים, והמכתב אינו מכתב אלקים שחרוט על הלוחות, אלא משה הוא שחצב את הלוחות מאחד הסלעים שבהר וכתב עליהם מה שכתב, וא"כ אין להן שום משמעות מיוחדת. מי שאינו מאמין בה', אין לו א"כ מה להלחם נגד מתן תורה. רק מי שמאמין במציאותו של בורא עולם, ומאמין בהשגחה אלקית, ומבין שה' עומד עתה לתת מתנה יקרת ערך לישראל, רק לו יש סיבה לבוא ולנסות להלחם נגד זה. על כרחנו אפוא, שעמלק מאמין בה' ומאמין שמתן תורה יצור עם נבחר שהדרך שלו תהיה נוגדת את דרכו של עמלק, ולכן הוא בא להלחם. הוא רואה סתירה בין קיומו שלו לקיומם של ישראל.

אלא שלמרות שעמלק מאמין במציאות ה', בכל זאת האמונה הזו אינה שווה הרבה, כאשר עמלק סובר שאפשר להתנגד ולמנוע את התכנית האלוקית לתת תורה לישראל. עמלק חושב שגם אם הקב"ה הודיע ע"י משה רבנו שהוא רוצה להביא את ישראל להר סיני לתת להם שם תורה, הרי שהוא, עמלק, יצליח בכוחו ועוצם ידו למנוע את מתן תורה. זהו העוול הנורא של עמלק. אחרי קריעת ים סוף, "שמעו עמים ירגזון, חיל אחז ישבֵי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום, אילי מואב יאחזמו רעד, נמגו כל ישבֵי כנען" (שם טו, יד-טו), כולם מפחדים מישראל, אף אחד אינו מעז לפגוע בהם, כמו המשל שמשלו חז"ל על אמבטי רותחת שאף אחד אינו מעז

פרעה ונגד סיסרא ונגד הסבא עמלק, אבל עכשיו אני אצליח להסתדר עם הקב"ה הזקן... (ח"ו).

חז"ל אמרו: "כל מקום שנאמר (במגילה) 'למלך אחשוורוש', במלך אחשוורוש הכתוב מדבר, וכל מקום שנאמר 'למלך' סתם, משמש קודש וחול" (אסתר ג, סוף י), כלומר: משמש כפשוטו "חול", כתואר למלך אחשוורוש, אבל משמש גם "קודש", ורומז למלך מלכי המלכים הקב"ה. וא"כ, כשהמין אומר בלבו: "למי יחפץ המלך לעשות יקר יותר ממני" (אסתר ו, ו), זאת אומרת שהוא חושב שהקב"ה מרוצה ממנו ורוצה לתת לו כבוד וגדולה. יש לו גם ראייה לכך: הרי עד כאן הקב"ה עזר לו. גידל אותו, שם את כסאו מעל כל השרים, וא"כ כנראה שהקב"ה רוצה לתת לי כבוד. "למי יחפץ המלך - הקב"ה - לעשות יקר יותר ממני"? יש כל כך הרבה סיבות למה הקב"ה לא ירצה לעשות יקר להמן, אבל לצנות אחת דוחה מאה תוכחות. היא "מגנה" על הלב, שלא "יפגע" חלילה מכל מיני רמזים שנשלחים אליו מן השמים, ליישר את האדם אל הדרך הנכונה. הצנות הזאת, לבטל את כל הרמזים הנשלחים מן השמים, הובילה את פרעה וחילו למעמקי ים סוף, ואת המן אל מרומי העץ אשר הכין למרדכי. "קשה היא הצנות שתחילתה יסורין וסופה כליה" (ירו' ברכות פ"ב ה"ח). תחילתה יסורין, כי הליצנות גורמת לכך שצריך להכות את הלץ פעמים רבות עד שיביין. הוא אינו מביין בפעם אחת, כי ליצנותו מבטלת את הרמזים הנשלחים אליו (כמו שהיה אצל פרעה). וסופה כליה, כי מי שאינו עושה תשובה גם כשמוכיחים לו ורומזים לו, אלא משתמש בליצנות, "זה שום דבר", "זה מקרה", טוב שיעבור מן העולם. וזה אכן מה שקורה להמן.

מחיית עמלק היום - כיצד?

היום אי אפשר לקיים מחיית עמלק בפועל. איננו יודעים מיהו עמלקי. אם בקושי יודעים מיהו יהודי, איך נדע מיהו עמלקי?... חוץ מזה, יש אומרים שמרדכי ואסתר הרגו כבר את כל העמלקים. ובכל זאת, יש סוג של מחיית עמלק שעדין שייך לגבינו: עלינו לדעת, שכל כח שישנו בעולם, קיים גם בנפש האדם. יש בו כמובן באדם הצד היהודי, אבל יש בו גם צד של אדום ושל עמון ומואב וכל יתר הכוחות שבעולם הגדול. הרי חז"ל אמרו שנבואה שלא נצרכה לדורות לא נכתבה (מגילה יד, א), ומדוע א"כ נכתבו הנבואות על אדום עמון ומואב שכבר אינם קיימים היום? התשובה היא, שהאדם הוא עולם קטן (תנחומא פקודי סי' ג), ובתוככי כל אחד ואחד מאתנו ישנם כוחות של עמון ומואב, ועל כן יש צורך בנבואות הללו, כלפי הכוחות הרוחניים של עמון ומואב שבתוכנו. כך גם בנוגע לעמלק: בכל אחד ואחד ישנה גם מידה מסויימת של עמלקיות, של "לא ירא אלקים", ומצוות מחיית עמלק נוגעת גם לעמלק פנימי זה. מי שהוא צדיק, מגביר את הצד הישראלי שבו על

(דברים כה, יח). לא כתוב שהוא אינו מאמין באלקים. הוא מאמין במציאות ה', כפי שהסברנו, אבל אינו ירא ממנו. מדוע? כי הוא לץ! עשר מכות מצרים וניסי קריעת ים סוף - בטלים ומבוטלים אצלו. משה קרע את הים? אז מה! כנראה שהיה שרב כבד, כפי שכתוב שהיתה רוח קדים עזה, ממילא המצרים המסכנים טבעו. היו עסוקים כל כך במרדף אחרי ישראל, ממילא לא פתחו את הרדיו ולא שמעו את תחזית מזג האויר. אבל זה לא מוכיח שישראל הם עם נבחר, ולא מוכיח את השגחת ה'. וגם אם ה' רוצה לתת תורה לישראל, אני בכוחי ועוצם ידי אצליח למנוע את זה!

"אם תקתוש את הָאָנִיל במכתש בתוך הָרִיפּוֹת (=חיטים כתושות)... לא תסור מעליו אָנִילְתּוּ" (משלי כו, כב). למה נאמר "בתוך הָרִיפּוֹת"? למה לא נאמר בקיצור "אם תקתוש את הָאָנִיל במכתש, לא תסור מעליו אָנִילְתּוּ"? הסבירו כך: אם כותשים את האויל לבדו ללא שותפים, יש בכל זאת סכוי שתסור מעליו אולתו. אבל אם כותשים אותו "בתוך הָרִיפּוֹת", עם שותפים נוספים, אז לא תסור מעליו אולתו, שכן אז הוא אומר לעצמו: "רק את החיטים מתכוונים לכתוש, לא אותי"... כך הוא עמלק. "שמעו עמים ירגזון, חיל אחז ישָבֵי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום", אבל לי אין זה נוגע. נכון, המצרים טבעו בים, אבל לי זה לא יקרה. אני כן אצליח להתגבר על ה' ועל ישראל. זהו עמלק, וזהו ליצנותו.

גם המן ליצן...

הנכד של עמלק, המן האגגי, גם הוא לא היה כופר במציאות ה'. גם הוא האמין בהשגחה האלקית. הרי הוא מפיל גורל, ומהו עניינו של הגורל? אם לא מאמינים בהשגחה, אין שום עניין בגורל! תחליט בעצמך באיזה חודש נוה לך להלחם ביהודים, וזהו. לשם מה הגורל? אך לא. המן רוצה לראות מתי מסכימים מן השמיים לתכנית שלו, והוא אכן שמח שמחה גדולה כשהגורל נופל בחודש אדר, כי באדר מת משה רבנו, וזהו לפי דעתו סימן שיצליח בתכנית ההשמדה שלו (מגילה יג, ב). אצל מי שלא מאמין בקב"ה, אין משמעות לכאורה לדבר הזה, שזהו החודש שבו מת משה רבנו. אלא שכמו עמלק הסבא, גם המן מאמין במציאות ה', אבל חושב שאפשר להתגבר כנגדו. הוא אומר על הקב"ה: "כבר זָקַן הוא ואינו יכול לעשות כלום" (אסתר ז, יג). עם מצרים הקב"ה התמודד, וגם עם סיסרא ושאר שונאי ישראל הוא התמודד בהצלחה, אבל זה היה כשהוא עוד היה צעיר והיה לו כח, אבל היום הוא כבר זקן ואין לו כח, והראיה שנבוכדנצר הצליח לשרוף את בית המקדש. בימי שנחריב הקב"ה כנראה עוד היה צעיר, וסנחריב לא הצליח לעשות זאת, אבל בימי נבוכדנצר הקב"ה כבר הזדקן ח"ו וכבר מצליחים לשרוף את בית המקדש. הרי שהמן מאמין במציאות ה', ומאמין שה' הצליח נגד

מצוה גם "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח), וכן צריך לאהוב את התורה ולאהוב תלמידי חכמים, וצריך שאיש יאהב את אשתו ואשה את בעלה, והאבות את הבנים והבנים את האבות, אבל אהבות אלו צריך שתהיינה חלק מאהבת ה'. למשל, בענין אהבת ישראל: היות ואני אוהב את ה', על כן אוהב אני גם את בניו, כפי שמצוי, שאדם האוהב את חברו אוהב גם את בני חברו. וכן בענין אהבת התורה: לאהוב אותה בגלל היותה תורת ה' האהוב עלינו. אבל לא כאהבות נפרדות. לא כל אחד זוכה להגיע למדרגה כזאת, אבל זהו בעצם מה שהתורה רוצה, שאהבת ה' תהיה בכל לבבך, בלי מקום פנוי לאהבה אחרת.

החפץ חיים סיפר, שבזמן האינקביזיציה בספרד, בשנת רנ"ב, שחטו הספרדים לעיני אִם אחת את שני בניה. נשאה האם את עיניה השמימה ואמרה: רבונו של עולם! אני מתודה לפניך, שכל אימת שהיו פְּנֵי חיים, לא היתה אהבתי אליך שלמה, כי נשארה בלבי פינה לאהבת בני. כעת, עם מות בני, מסורה כל אהבתי אליך, ואוכל מעתה לקיים בשלמות את הצו: 'ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך'! (תנועת המוסר, ח"ד פ"ה). אינני יודע אם כך צריכה להיות ההרגשה, שאהבת הבנים גורעת כביכול משהו מאהבת ה', שהרי ה' רוצה שאדם יאהב את בניו, אלא שאהבה זו צריכה באמת להיות חלק מאהבת ה', לא אהבה נוספת על אהבת ה'. וכך גם בנוגע לרצונות השונים של האדם. להשתדל לשעבד את הרצונות לעניני שמים. אם אני רוצה לאכול, להשתדל שהרצון לאכול יהיה כדי שיהיה לי כח לעבודת ה'. אם אני רוצה לישון, להשתדל שהרצון לישון יהיה כדי שיהיה לי כח לעבודת ה'. זהו "בכל נפשך", בכל רצונך, שתשתדל שכל הרצון שלך יהיה לעשות רצון ה'.

אחד הדברים המיוחדים את פורים הוא קבלת התורה ברצונו. אמנם קיבלנו כבר את התורה כאלף שנה לפני כן בהר סיני, אבל אח"כ טענו "מודעא רבה לאורייתא", שהיתה כאן כפיה, "כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית" (שבת פח, א). מה עשה הקב"ה? שלח בימי אחרשוש את המן הרשע, ואז "הדור קבלוה בימי אחרשוש" (שם), קבלו את התורה מרצון.

אולי מותר לומר שהיה כאן גם תיקון מסוים. הרי למה באה על ישראל גזרת המן? אחת הסיבות שאמרו חז"ל, מפני שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר הרשע (מגילה יב, א). אבל חז"ל אמרו שהשתחויה לצלם לא היתה עבירה כל כך חמורה, מפני שהיא לא היתה ברצון. היא היתה באונס. אלא שגם על אונס בשעת השמד הדין הוא שיהרג ואל יעבור. אמנם רבנו תם סובר (כתוס' בפסחים נג, ב ד"ה מה) שהצלם הוא לא היה עבודה זרה כלל אלא רק אנדרטא שעשה נבוכדנצר לכבוד עצמו, ולא היה לאו של עבודה זרה בהשתחוואה לאותו צלם, אבל קידוש השם היה מחייב גם שם למסור את הנפש,

הצד המואבי והעמוני שבו, ומי שאינו צדיק מתגבר בו צד העמוני והמואבי וכדו', כל אחד לפום דרגא דיליה. זהו תפקיד האדם בעוה"ז, "וגבר ישראל", להתגבר על ה"לא ירא אלקים" שבתוכו ולמחות אותו. אמנם אנו מאמינים בה', אבל גם עמלק האמין בה', כפי שבארנו, ובכל זאת הוא עמלק, כי הוא "לא ירא אלקים", חושב שאפשר "להתגבר" על הקב"ה. תופעה זו קיימת לפעמים גם אצלנו. אנו מאמינים ב"ה בקב"ה, מאמינים שקבלנו תורה, אבל מנסים לפעמים "להסתדר" שלא כפי התורה. זוהי המחייט עמלק שדרושה אצלנו, שנדע שא"א לעשות נגד התורה. גם את המידות של עמון ומואב ושאר המידות הרעות צריך לתקן, אבל קודם כל למחות לגמרי את זכר עמלק, את ה"לא ירא אלקים" שבתוכנו.

אדם מנסה לפעמים "לכוון" את התורה לפי הרצונות שלו כפי שהמן מנסה לכוון את הקב"ה לפי הרצונות שלו. מנסה לסדר שפסק הלכה מסויים יהיה כפי רצונו. לא כך צריך להיות. יש לכוון את הרצון שיתאים לפסק ההלכה, ולא את פסק ההלכה שיתאים לרצון. המשנה אומרת: "עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו, ובטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך" (אבות פ"ב מ"ד). הסבירו שאלו הן שתי הבחינות של אהבה ושל יראה. אוהב הוא במדרגה של "עשה רצונך כרצונו". הוא הופך את רצונו להיות כרצון ה', עד שלא נשאר לו עוד כלל רצון עצמי משלו. ואילו הירא הוא בבחינת "בטל רצונך מפני רצונו". רצונו העצמי אינו כרצון ה', אבל הוא מבטל ומכניע את רצונו זה מפני רצון ה'. האדם נדרש להיות לפחות במדרגה זו של "בטל רצונך מפני רצונו", ולא לנסות ח"ו לבטל את רצון ה' מפני רצונו שלו.

בכל נפשך - בכל רצונך

אנו אומרים בקריאת שמע: "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך" (דברים ו, ה). מה פירוש "ובכל נפשך"? חז"ל דרשו: אפילו הוא נוטל את נפשך (ע"י רש"י שם). אבל חוץ מזה "נפשך" יכול להתפרש גם כמובן של "רצונך", כמו: "אם יש את נפשך לקבור את מתי מלפני" (בראשית כג, ח), שהכוונה היא אם יש ברצונו כן לקבור את מתי מלפני. כי הנפש של האדם היא הרצון של האדם. וא"כ, כשהתורה אומרת "ואהבת את ה' אלקיך בכל נפשך", פירושו של דבר הוא שאהבת ה' תהיה כל רצונך, ללא רצונות אחרים. קשה להגיע לכך שלא יהיו לנו רצונות נוספים, אבל עלינו להשתדל לפחות עד כמה שאפשר שהרצונות שלנו יהיו לעשות את רצון ה'. החינוך אומר (מצוה תי"ח) שאם אדם אוהב איזה דבר חוץ מהקב"ה, אם אהבה זו איננה לצורך עבודת ה', הרי הוא עובר על "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך". כי אם דורשים ממך "בכל לבבך", זאת אומרת שהלב צריך להיות פנוי מכל אהבה אחרת. אמנם התורה

שנהנו מהמשתה של אחרורו ועל שהשתחוהו לצלם. עכשיו הבינו שמרדכי צדק כשאמר לא ללכת למשתה של אחרורו. זהו הדבר הגדול של הפורים - קבלת התורה מרצון.

אמנם אני מסופק אם באמת כל ישראל קבלו אז את התורה מרצון. יכול להיות שגם אחרי הנס של פורים לא כולם קבלו מרצון. והראיה, שאחרי עשר שנים כשעזרא רוצה לעלות לארץ ישראל, רק מעט מאד רוצים לעלות איתו לארץ. הרוב מעדיפים להשאר בשושן הבירה ובשאר מקומות. וגם בארץ עצמה מצב התורה לא היה טוב. עזרא פוגש יהודים שאינם יודעים שצריך לעשות סוכות, שאינם יודעים שאסור להתחתן עם עמוני ומואבי, אינם יודעים גם שאר מצוות שבתורה, אם עשו כלם תשובה מרצון איך זה שלא למדו את התורה? עשר שנים מאז הנס, היה מספיק זמן ללמוד לפחות את החומש. אלא כנראה שלא כלם עשו תשובה מרצון, רק חלק מהם. אלא שעד אז היה זה בגדר דברים שבלב כל אדם, שקבלת התורה היתה באונס, ממילא יש כאן מודעא רבא לאוריתא. אבל ברגע שחלק מישראל קבלו את התורה מרצון, הרי שמעתה גם מי שלא קיבל מרצון צריך לומר בפה שהוא אינו מקבל מרצון, ואם הוא אינו אומר זאת, הרי אלו דברים שבלב, ודברים שבלב לא הוו דברים. נמצא, שגם אם רק חלק מישראל קבלו את התורה מרצון, מ"מ גם לאחרים בטלה כבר המודעה רבה לאוריתא. אולי מותר כך להסביר. עכ"פ, עיקר גדול בפורים שנקבל את התורה מרצון, ושנזכה לעבוד את ה' מאהבה ומיראה.

רב עמרם גאון כותב בסידורו חומרא שאפילו ה"מתנגדים" הגדולים ביותר אינם נוהגים אותה כיום. לדעתו יש לומר תחנון בפורים! כיון שאין אומרים הלל בפורים ואין אומרים בו "זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו", ממילא אין זה יום שמחה כ"כ אלא יום שצריך להרבות בו בתפילה ותחנונים, שמי שעזר לאבותינו בשושן הבירה יעזור גם לנו. אנו איננו נוהגים כך. איננו אומרים תחנון בפורים. אבל את הרעיון צריך בכל זאת לזכור, שפורים הוא יום שצריכים לבקש בו רחמים, שמי שענה לאבותינו בשושן הבירה הוא יענה גם לנו ויבטל מעלינו את כל הגזירות הקשות, והחודש שנהפך להם מיגון לשמחה, יהפך גם לנו היום מיגון לשמחה ומאבל ליו"ט, ונזכה לראות אור חדש על ציון במהרה בימינו, אמן.

כפי שעשו חנניה מישאל ועזריה, שאכן לא השתחוהו לצלם וזכו שהתקדש שם שמים על ידם. אבל שאר כלל ישראל סמכו על האונס ועל כך שהצלם לא היה עבודה זרה כלל, והשתחוהו לו. אפשר אם כן שכאן, בפורים, היה תיקון לחטא הזה. כנגד זה שמאונס קבלו את האנדרטי מרצון, קבלו עתה מתוך האונס את התורה מרצון. או נאמר כך: היו צריכים לקיים אז (בימי נבוכדנצר) "בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך", אך היות ולא קיימו זאת, קיימו עכשיו את ה"בכל נפשך" השני, שיהיה בכל רצונך, לקבל את התורה מרצון, לא מאונס.

הדור קבלוה מרצון

חז"ל קבעו את פורים לארבעה עשר ולחמישה עשר באדר. מדוע? כיון שבשושן נחו בחמישה עשר ובשאר הערים נחו בארבעה עשר, ועל כן "כימים אשר נחו בהם היהודים מאויביהם" (אסתר ט, כב), קבעו לעשות את ימי הפורים לדורות. שואל החת"ם סופר (סוף פרשת תצוה דף פא ע"ב ד"ה לקיים): הרי את פסח קבעה התורה בשבעת הימים שבין מכת בכורות לטביעת המצרים בים, ולא ביום כ"ב בניסן שבו נחו כבר מן המצרים. מדוע א"כ קבעו חז"ל את פורים בימים "אשר נחו בהם", ולא ביום י"ג באדר, שבו היתה המלחמה ובו היה עיקר הנס?

החת"ם סופר תירץ מה שתירץ, אבל חוץ מן הטעם שכתב החת"ם סופר, אולי מותר לומר תירוץ אחר לשאלתו: אם היינו עושים פורים בי"ג באדר, היה נראה מזה כאילו אנו מודים לה' רק על ההצלה הגשמית שהיתה לנו ביום זה, שכל צוררי ישראל הושמדו וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. והרי לא רק על זה אנו מודים לה' (למרות שגם זה, כמובן, מאד חשוב, כי אם היו חלילה המן ואנשיו מצליחים במזימתם, לא היה גם מי שיקבל את התורה מרצון). אלא גם על זה שהגענו למדרגה של "קיימו וקבלו", שזה התברר רק כשנגמרה המלחמה, כשנחו מאויביהם. כי כל עוד הגויים נלחמים בנו, אפשר שאיננו מקבלים את התורה אלא מאונס, מפחד שלא תגבר יד העמלקים, אבל אחרי שנחו היהודים מאויביהם ואז קבלו את התורה, זוהי כבר קבלת התורה מרצון, ובזה מתבררת המדרגה של "קיימו וקבלו", שמקבלים את התורה מרצון. ועל כן תקנו לנו חז"ל את ימי הפורים בימים אשר נחו בהם מאויביהם, ולא ביום המלחמה. אמנם אמרו שבפורים הדגש הוא על הצלת הגוף, לעומת חנוכה ששם הדגש הוא הצלת הנפש, לכן בחנוכה תיקנו הלל (לנשמה) בלי משתה ובפורים תקנו משתה (לגוף) בלי הלל, אבל בכל זאת, הרי עיקר התועלת בהצלת הגוף הוא בזה שהגוף יוכל לעבוד את ה'. אילו חלילה לא היינו עובדים את ה', גם הצלת הגוף לא היתה עוזרת כלום, העולם היה חוזר לתוהו ובוהו, לא אנו היינו מתקיימים ולא הגויים היו מתקיימים. העיקר הוא הצלת הנפש, שזכינו להנצל, והיהודים זכו לעשות תשובה על